

УДК 330.322

Микитюк П.П., кандидат економічних наук, доцент

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Обґрунтовується вибір пріоритетів науково-технічної та інноваційної політики, ефективного впровадження на їх основі інноваційної моделі розвитку.

Conclusion proves, that selection of scientific and technological priorities choice of innovative policy and effective implementation of innovative model.

Ключові слова: *інноваційний механізм, стратегія модернізації економіки, фінансові механізми, науково-технічний прогрес.*

Постановка проблеми і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні реалії світового економічного розвитку такі, що жодна країна не може зберегти свою конкурентоспроможність без продуктивного створення та використання знань, інновацій, нових технологій. Тому успіхи у довгостроковому економічному розвитку пов'язані перш за все із розвитком освіти, науки, новітніх технологій, наукових досліджень і розробок, функціонуванням повноцінної інноваційної системи. Україна буде приреченою до нееквівалентного зовнішньоекономічного обміну та глибокої залежності від світових фінансових та інформаційних центрів, якщо і далі зволікати із реалізацією доктрини випереджаючого розвитку, яка, на нашу думку, має базуватися на інноваційній моделі розвитку. А тому вибір пріоритетів останньої, які б могли стати рушійною силою прогресивних структурно технологічних зрушень та підвищення ефективності вітчизняної економіки є вкрай актуальним. Зазначену проблематику досліджували такі вчені як В.М. Гець, Ю.М. Важал, А.С. Гальчинський, Б.Є. Кваснюк, В.П. Александрова та багато інших.

Успішна реалізація проголошеного Президентом України курсу на інноваційний розвиток економіки визначатиме, без сумніву, майбутнє нашої держави. Незважаючи на відчутні втрати, Україна зберегла досить значний науково-технічний потенціал. На багатьох сучасних напрямках технологічного розвитку працюють провідні наукові школи, виконуються розробки, які є конкурентоспроможними на світовому ринку. У галузі інформатики це стосується, зокрема, створення комп'ютерних програм, розвитку інтелектуальних інформаційних технологій. Україна зберігає позиції провідного центру з матеріалознавства. Принципово нові матеріали, технології їх виробництва та обробки, що створюються нашими вченими, відповідають світовому рівню. Чимало вагомих розробок здійс-

нено останнім часом у галузі енергозбереження, якісно нового використання енергоресурсів. Розробки світового рівня виконані й в окремих сучасних напрямках молекулярної та клітинної біології, біотехнології.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вітчизняна науково-технічна сфера, в цілому, продовжує знаходитися в кризовому стані. Українська незадовільним залишається забезпечення наукових досліджень і розробок необхідними матеріально-технічними ресурсами, сучасним науковим обладнанням, наслідком чого є згорання експериментальних досліджень з цілого ряду важливих напрямів, нечастотний рівень багатьох розробок.

У цілому, проблема кадрового забезпечення науково-технічної сфери є, на нашу думку, однією з ключових для інноваційного розвитку України. І в першу чергу це стосується залучення до цієї сфери талановитої молоді. Тих заходів, що останнім часом вживаються на всіх рівнях для виправлення такої ситуації, явно недостатньо.

Далі. На жаль, не призупинено тенденцію зменшення кількості конструкторських і технологічних організацій, дослідних виробництв, відповідних підрозділів на промислових підприємствах. Внаслідок цього переважна частина наукових розробок продовжує існувати у, так би мовити, лабораторному вигляді, і з часом втрачає свою актуальність. Чимало з них знаходить своє практичне застосування за кордоном і подекуди повертається в Україну вже у вигляді імпортової продукції.

Набуває певного розвитку й інноваційна діяльність наукових установ, у тому числі НАН України. Зараз ученими спільно з виробничниками реалізується ряд високотехнологічних інноваційних проектів, спрямованих на створення нових композиційних, полімерних і хімічних матеріалів, інтелектуальних апаратно-програмних засобів розпізнавання мовних сигналів та зображень, унікального обладнання, зокрема, комп'ютерних томографів, інтроскопів. Ведеться активна робота по створенню технологій видобутку шахтного метану та широкому застосуванню в сільському господарстві ефективних регуляторів росту рослин і першого вітчизняного пестициду.

За даними статистичних спостережень, з 2005 р. почали, нарешті, після різкого спаду, зростати кількість та питома вага підприємств, що впроваджують технологічні інновації. Збільшуються обсяги впровадження нових технологій. Але, в цілому, інноваційна активність виробничої сфери залишається, і це треба відверто визнати, ще вкрай низькою. Питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва, заданими того ж Держкомстату, становить менше 7%. Незначною залишається кіль-

кість ліцензійних договорів на використання винаходів нашими підприємницькими структурами. По суті, ринок науково-технічної продукції перебуває у нас ще, так би мовити, у зародковому стані.

Головною причиною гальмування інноваційної діяльності є, безумовно, низький попит на інновації. Зараз близько 80% фінансування інновацій у промисловості здійснюється за рахунок власних коштів підприємств, які є вкрай недостатніми. Така ситуація, зрозуміло, не відповідає ні потребам інноваційного розвитку, ні можливостям наявного інноваційного потенціалу. Необхідні кардинальні зміни кредитної політики, введення ефективних механізмів і стимулів для залучення інвестицій, створення засад для формування ринку венчурного капіталу.

Щодо інноваційної інфраструктури. Вже можна говорити про певний позитивний досвід роботи перших в Україні технопарків. Зараз, як відомо, їх уже вісім і, слід зауважити, порівняно з іншими країнами це зовсім незначна цифра. Можна сказати, що на цей час технопарки – чи не єдиний реально діючий інноваційний механізм в Україні. Вони стають потужною складовою науково-технологічного та інноваційного потенціалу. Головне при цьому забезпечити, щоб "інноваційність" продукту та відповідні цілги не закінчувалися з випуском першого зразка чи першої партії. Вони повинні розповсюджуватися й на промислове виробництво протягом дії 5-річного строку проекту, як це передбачено чинним нині законодавством України.

За таких умов технопарки будуть здатні не тільки забезпечувати інноваційний розвиток на проривних високотехнологічних напрямках, але й виконати інше своє головне завдання – підтримати вітчизняну науку.

Ще про одне. Становлення інноваційної інфраструктури потребує належного використання потенціалу соціальних та економічних наук, їх інтеграції з технічними науками. Можливо, варто було б подумати й про створення, в порядку експерименту, соціально-інженерного парку.

Важливу увагу до цих питань треба приділяти саме на регіональному рівні, необхідність використання місцевими органами влади всіх можливих організаційних та економічних механізмів, ресурсів місцевих бюджетів.

Розробляючи стратегію модернізації економіки на інноваційній основі в сучасних умовах, важливо враховувати інноваційні контури світової економіки. У національному вимірі визначальним фактором економічного зростання буде НТП залежно від наукоємності ВВП, а у світовому масштабі це зростання забезпечується можливостями інтенсифікації науково-технічного обміну, лібералізацією потоків капіталів, розвитком торгівлі надбаннями НТП. У

свою чергу, наукомісткість національної економіки визначатиметься тенденціями підвищення витрат на науку до 3,0% ВВП, що є оптимальною межею, з одночасним підвищенням ролі підприємницького сектора у фінансуванні до 50-60% витрат на науку. При цьому тільки 20-30% наукових досліджень здійснюватиметься силами державних інституцій, решта – приватними структурами. Саме тому процес приватизації в науці повинен в подальшому відбуватися і в Україні.

Вибір і підтримка значних за масштабом та пріоритетністю проектів залишатиметься за державою. У той же час наукові підрозділи великих корпорацій, дрібні і середні наукомісткі фірми посилюватимуть свої позиції, спираючись на допомогу держави.

Узагальнення тенденцій світового розвитку на перспективу до 2015 р. зводиться до того, що стан національних економік змінюється принципово. Частка національних економік визначається зовнішнім середовищем і не можна допустити того, щоб воно гальмувало розвиток. Саме тому, на наш погляд, слід екзогенним факторам надати ендогенізований характер використання в позитивному напрямі, а не в процесі гальмування і розвитку нової залежності [1], як це було в попередні роки трансформаційного періоду.

Грунтуючись на вищевикладеному, можна сформулювати основи політики інноваційного спрямування розвитку економіки України на довгострокову перспективу, яка має спиратися в своїй реалізації на національну інноваційну систему, що здатна обґрунтовувати і підтримувати виконання рішень на системному рівні як у сфері розвитку науки і технологій, так і економічного розвитку. У сфері науки і техніки вона має охоплювати:

- розробку довгострокового (на 20 років) прогнозу розвитку науки, виходячи з оцінки пріоритетних її напрямків, що відповідають інноваційним контурам ХХІ ст.;
- механізми фінансування та стимулювання розробки визначених наукових та технологічних пріоритетів інноваційного спрямування;
- заходи щодо адаптації діяльності наукових інститутів до умов і вимог ринку, враховуючи світові тенденції в організації діяльності наукових установ у відповідних умовах;
- політику формування кадрів науки і освіти в частині, перш за все, більш глибокої інтеграції науки і освіти в нових умовах;
- оновлення матеріальної бази наукових установ;
- перспективи захисту інтелектуальної праці вчених, що базується на світовому досвіді трансферту наукових надбань у практику.

У частині розвитку технологій національна інноваційна система має забезпечувати:

- розробку сценарного прогнозу розвитку пріоритетних тех-

нологій інноваційного спрямування та постійне його оновлення;

- визначення та постійне оновлення критичних технологій для підтримки функціонування та забезпечення розвитку економіки України;

- політику підтримки конкурентоспроможності нових виробництв на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- розробку масштабних інноваційних проектів локомотивного характеру.

У частині забезпечення економічного розвитку національна інноваційна система має забезпечити:

- розробку довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку на основі стратегії випереджаючого розвитку;

- визначення базових інфраструктурних та інноваційних рішень, що будуть покладені в основу довгострокової стратегії розвитку;

- формування і підтримку функціонування нових організаційних структур, основним завданням яких є діяльність інноваційного характеру.

У частині задіяння фінансових механізмів підтримки економічного зростання на інноваційній основі слід:

- не допускати в подальшому наявності умов, за яких впевнено функціонує в режимі збитковості майже половина підприємств, отримуючи необґрунтовані пільги;

- реформувати бюджетну систему в напрямку, який забезпечує, перш за все, виконання зобов'язань держави;

- здійснити послідовні кроки держави щодо розв'язання проблем накопиченої заборгованості через:

• визначення вимог чистої заборгованості та підприємств - чистих боржників,

• визначення підприємств - чистих боржників - та надання їм можливостей реалізації права бюджетних вимог,

• започаткування продажу боргових вимог;

- формувати прозоре конкурентне середовище через розчистку боргових зобов'язань, що є системною гарантією зниження ризиків, які є запорукою зниження процентних ставок;

- переорієнтуватися державі від стратегії пошуку зовнішніх позик до мобілізації внутрішніх ресурсів через:

• легалізацію коштів нелегального сектора економіки,

• зниження доларизації економіки за рахунок готівки, що знаходиться поза межами банківської системи,

• сприйняття ідеології про те, що національні фінансові активи це єдині фінансові активи, на які слід і на які нині може розраховувати країна;

- провести амністію капіталів, повернутих із-за кордону, дотримуючись:

- конфіденційності інформації,
- гарантованості щодо непокарання,
- одноразовості амністії,
- широкої роз'яснювальної та пропагандистської кампанії,
- поєднання амністії із загрозою покарання у випадку подальшого укривання доходів;
- розширити через систему гарантій та страхування залучення до банківської системи доходів громадян України, що працюють за кордоном;
- здійснити відхід держави від домінуючого формування грошової пропозиції через купівлю валюти до використання паралельно бюджетних інструментів налаштування грошової пропозиції;
- розширити залучення заощаджень населення через підвищення довіри з боку населення до банків через:
 - удосконалення нормативно-правової бази функціонування банківських установ;
 - реструктуризацію банківської системи в напрямі підвищення її капіталізації;
 - створення прийнятної системи страхування вкладів населення;
 - посилення банківського нагляду;
 - заохочення населення до збільшення вкладів в банки через грошові і негрошові пільги і не допущення оподаткування доходів громадян від заощаджень, отриманих у фінансово-банківських установах;
 - стимулювання розміщення коштів банків у виробництвах, що приносять прибуток;
 - протистояння розповсюдженню помилкових чуток про комерційні банки;
 - різке зростання професіоналізму менеджменту банківських установ;
 - формування на доказах "близькості" банків до клієнтів;
 - проведення широкомасштабної програми інформування населення про діяльність банків і припинення війни компроматів;
 - створення ФК – служби банків.

При орієнтації на внутрішні ресурси поряд з вищезазначеними шляхами слід додатково орієнтуватись на [2]:

- додаткові ресурси для росту економіки шляхом авансування в економіку ресурсів через дефіцити фінансування;
- використання бюджетного профіциту і особливо дефіциту винятково для цілей реінвестування коштів в економіку під бюджетні пріоритети, затверджені Верховною Радою;
- повний контроль з боку Мінфіну та НБУ як за створенням, так і використанням приросту грошової бази, використовуючи "емісійно-бюджетні" важелі, спрямовуючи їх у ті сфери, які впли-

вають на економічний розвиток і дають сигнал ринку про пріоритетність цілей і завдань.

Останні дві пропозиції неодноразово обговорювалися як на сторінках наукових видань, так і в засобах масової інформації, окремих виступах на наукових конференціях. Основною вадою цього шляху формування грошової пропозиції може бути загроза зростання інфляції. Разом з тим, ми на сьогодні поділяємо цю точку зору, підтримуючи її і висувуючи власні аргументи на користь цих інструментів, до того ж, в умовах наявності системи ефективного контролю як за використанням коштів стосовно ознак пріоритетності, так і за їх поверненням. Цей механізм достатньо перспективний.

На шляху до становлення інноваційної моделі розвитку, що є основою нового модернізаційного проекту економіки і суспільства в цілому на початку XXI ст., слід, за досвідом Бісмарка, відкинути надмірність цілей та, відповідно, неадекватність коштів, а виходити з доцільності та прагматизму.

Висновки. Із всього вищесказаного випливає, що новий модернізаційний проект економіки має бути реалізований інноваційним шляхом, маючи при цьому в своїй основі варіант політики зростання через збільшення інвестицій та інновацій з одночасним зростанням ролі і ефективності державних послуг, перш за все, реальному сектору економіки, а вся діяльність держави, як і бізнесу, має бути якнайпрозорішою.

Список використаних джерел та літератури:

1. Методологія використання переважно ендогенізованої моделі розвитку на перспективу замість переважно екзогенізованої викладено в рукописі монографії "Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні", підготовленої авторським колективом Інституту економічного прогнозування НАН України під редакцією В. М. Геєця.
2. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання. - К.: Форт, 2000. - 342 с.